

Beliren Yetişkinlerin Yaşlı Bireylere Yönelik Tutumlarını Etkileyen Değişkenlerin İncelenmesi

Investigation of Variables Affecting Attitudes of Emerging Adults Towards Older Individuals

© Cem Soylu¹

¹Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Adana, Türkiye

ÖZ

Diğer ülkelerle benzer olarak, ülkemizde doğurganlık hızının azalması ve yaşam süresinin artması ile yaşlı bireylerin toplam nüfus içerisindeki oranı ve bu alandaki çalışmaların sayısı her geçen gün artmaktadır. Bu çalışmanın amacı, bir dizi sosyodemografik değişken ile empatinin farklı alt boyutlarının yaşlılara yönelik tutumları yordayıp yordamadığını incelemektir. Araştırmaya beliren yetişkinlik döneminde yer alan ($M = 19.76$ $SS. = 1.37$, ranj 18-24 yaş) ve 111'i (%77.6) kadın olan toplam 143 lisans öğrencisi dâhil edilmiştir. Veriler, 'Demografik Bilgi Formu', 'Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği' ve 'Kogan Yaşlılara Yönelik Tutum Ölçeği' ile toplanmış ve bulgular hiyerarşik regresyon analizi ile elde edilmiştir. 'Gelecekte yaşlı bir birey ile yaşama isteği' (evet; $\beta = 0.42$, $p < .001$, fikrim yok; $\beta = 0.30$, $p < .001$) ve 'kadın olma' ($\beta = -0.19$, $p = .017$) yaşlılara yönelik pozitif tutum ile ilişkili bulunmuştur. Bununla birlikte, 'gelecekte yaşlı bir birey ile yaşama isteği' ve 'kadın olma' ilk aşamada kontrol edildiğinde, 'empatik düşüncenin' yaşlılara yönelik tutumu pozitif yönde yordadığı bulunmuştur ($\beta = 0.20$, $p = .038$). Elde edilen bu bulgular, önceki çalışmalar ile kısmen tutarlı olmakla birlikte, cinsiyet, yaşlılar ile birlikte yaşama isteği ve empatik düşüncenin yaşlı bireylere yönelik tutum ile anlamlı bir şekilde ilişkili olduğunu göstermektedir.

Anahtar sözcükler: Yaşlılara yönelik tutum, empati, beliren yetişkinlik

ABSTRACT

Similar to other countries, the ratio of the older people in the total population and the number of studies in this field is increasing day by day due to the decrease in the fertility rate and the increase in life expectancy in the Turkish culture. The aim of the present study is to examine whether a number of sociodemographic variables and different sub-dimensions of empathy predict the attitudes toward older adults. A total of 143 undergraduate students, 111 (77.6%) of whom were women, who were in emerging adulthood ($M = 19.76$ $SD = 1.37$, range 18-24 years) were included in the study. The data was collected using a 'Demographic Information Form', 'The Interpersonal Reactivity Index', and 'Kogan's Attitude Toward Older People Scale' and hierarchical regression analysis was performed. 'Willingness to live with the elderly in the future' (yes; $\beta = 0.42$, $p < .001$, no idea; $\beta = 0.30$, $p < .001$) and 'being a woman' ($\beta = -0.19$, $p = .017$) were associated with a more positive attitude toward older people. Moreover, when "willingness to live with the elderly in the future" and 'being a woman' were controlled in the first step, it was found that high 'empathic concern' positively predicted the attitudes toward older adults ($\beta = .20$, $p = .038$). Partially consistent with the previous studies, these findings indicate that 'gender', 'want to live with an older person in the future', and 'empathic concern' are significantly related to the attitudes toward older adults.

Keywords: Attitude toward elderly, empathy, emerging adults

Yazışma Adresi/Address for Correspondence: Cem Soylu, Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Psikoloji Bölümü, Adana, Türkiye.

E-posta/E-mail: phd.cemsoylu@gmail.com.tr **Geliş tarihi/Received:** 01.2.2022 **Kabul tarihi/Accepted:** 19.07.2022

ORCID ID: 0000-0002-6250-3450

Giriş

Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK 2021a) verilerine göre toplam doğurganlık hızının 2001 yılında 2.38 çocuk iken, 2020 yılında 1.76'a düşmesi ve doğuşta beklenen yaşam süresinin 78.6'ya yükselmesi (TUİK 2021b), ülkemizde yaşlı nüfus olarak kabul edilen 65 ve üstü yaş grubunun toplam nüfus içerisindeki oranının giderek artmasına neden olmuştur. Nitekim, yaşlı nüfus son beş yılda %22.5 artarak yaklaşık 8 milyon kişiye ulaşmış ve toplam nüfus içindeki oranı %8.2'den %9.5'e yükselmiştir (TUİK 2021b). Neredeyse bütün dünyada benzer seyreden bu demografik eğilimler göz önüne alındığında (United Nations 2019), toplumların yaşlılara nasıl bakacağı ve davranacağı konusu bütün dünyada ciddi düzeyde ilgi görmeye başlamıştır (Chu ve ark. 2020).

Farklı araştırmacılar tarafından farklı şekillerde kavramsallaştırılan tutum, bilişsel, duyuşsal ve davranışsal bileşenleri içerir (Altmann 2008). Bazı araştırmacılar tutumun bireylerin kendileri de dahil olmak üzere bireyler, yerler, nesnelere ve bazı konular hakkındaki genel değerlendirmeleri ifade ettiğini belirtmişlerdir (Petty ve Briñol 2010). Yaşlılara yönelik algı ve tutumlar yaşamın son yıllarında fiziksel ve bilişsel kayıpların ortaya çıkması ve sağlık sorunların baş göstermesi nedeniyle uzun yıllardan beri olumsuz olmuştur (Chu ve ark. 2020). Örneğin, son zamanlarda Çin'de yapılan nitel bir çalışmada, 17-25 yaş arasındaki bireylerin yaşlılar hakkında yalnız, ekonomik açıdan dezavantajlı, sosyal desteklerinin zayıf ve hobilerinden yoksun gibi olumsuz tutumlara sahip oldukları bulunmuştur (Zhang ve ark. 2021). Yine son zamanlarda benzer bir çalışma kesitsel yöntem kullanılarak Avusturya'da farklı bölümlerde öğrenim gören üniversite öğrencilerinde yapılmış ve katılımcıların yaşlıları başkalarına bağımlı, güvensiz ve sağlık durumları kötü olarak nitelendirerek onlara karşı olumsuz yönde tutum sergiledikleri bulunmuştur (Schüttengruber ve ark. 2022). Kısacası, neredeyse bütün toplumlarda yaşlılara yönelik tutumlar olumsuz yönde olmuştur (Erdemir ve ark. 2011). Buna karşın, son zamanlarda yürütülen araştırmalar ise bazı eğitim programları ile bu olumsuz tutumların değiştirilebilir olduğunu ortaya koymuştur (Gholamzadeh ve ark. 2018, Bamakan ve ark. 2021). Bu nedenle yaşlılara yönelik olumsuz tutumların hangi faktörlerden etkilendiğinin açığa çıkarılması daha da önemli hale gelmektedir.

Alanyazında birçok araştırmacı farklı yöntemler kullanarak farklı kültürlerde yaşlı bireylere karşı tutumları etkileyen faktörlere odaklanmış ve bu çalışmaların birçoğunda sosyodemografik faktörler ele alınmıştır. Bu çalışmalardan elde edilen bulgular incelendiğinde yaş (Söderhamn ve ark. 2001, Liu ve ark. 2013), eğitim düzeyi (Zampieron ve ark. 2012, Fita ve ark. 2021), ailede ve yakınlarda yaşlı bir bireyin olma durumu (Zampieron ve ark. 2012, Türgay ve ark. 2015, Sağır ve Özkaptan 2016), etnik köken (Lee 2009), din (Ghimire ve ark. 2019), yaşlılar ile düzenli bir şekilde iletişim kurma (Lee 2009) ve yaşlılarla ilgili bilgi düzeyi (Ghimire ve ark. 2019, Schüttengruber ve ark. 2022) gibi birçok faktörün yaşlılara yönelik tutum üzerinde etkili olabileceği öne sürülmüştür. Ayrıca, kısıtlı sayıdaki bazı araştırmalarda (Darling

ve ark. 2018) cinsiyetin yaşlılara yönelik tutum ile ilişkili olmadığı öne sürülse de, ülkemiz (Türgay ve ark. 2015, Sağır ve Özkaptan 2016), Etiyopya (Fita ve ark. 2021) İspanya (López-Hernández ve ark. 2021) ve Yunanistan (Lambrinou ve ark. 2009) gibi birçok ülkede yürütülen araştırmalarda kadınların erkeklere göre yaşlılara karşı daha olumlu bir tutuma sahip olduğu ortaya konmuştur.

Bazı araştırmacılar ise sosyodemografik özellikler ile birlikte empatinin yaşlılara yönelik tutum üzerinde etkili olabileceğini savunmuşlardır. Örneğin, Yao ve arkadaşları (2021) Çin'de hemşirelik bölümü öğrencilerini dahil ettikleri bir çalışmada empati duygusu arttıkça yaşlılara yönelik olumlu tutumun da arttığını ve yaşlılıkla ilgili bilgi düzeyi ile yaşlılara yönelik olumsuz tutum arasındaki ilişkide düşük empati düzeyinin düzenleyici bir rolü olduğunu ortaya koymuştur. Ülkemizde yapılan benzer bir araştırmada ise empati düzeyi ile yaşlı ayrımcılığı arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu ve yaşlı bireylere karşı olumlu tutumları geliştirmek için empatik yaklaşım becerilerinin artırılması gerektiği önerilmiştir (Serin ve Tülüce 2021). Yine son zamanlarda yapılan geniş kapsamlı bir meta analiz çalışması empatiye dayalı müdahale yöntemlerinin yaşlılara yönelik olumlu tutumu artırmada en etkili müdahale yöntemleri olduğunu göstererek empatinin önemine dikkat çekmiştir (Martínez-Arnau ve ark. 2022).

Alanyazında yaşlılara yönelik tutum üzerinde etkili olan faktörleri incelemeye yönelik yürütülen araştırmaların birçoğu sosyodemografik değişkenlere odaklanmış ve özellikle empati duygusunun yaşlılara yönelik tutum üzerindeki etkisini 18-25 yaş arası kapsayan beliren yetişkinlik dönemi (Arnett, 2000) gibi daha spesifik bir yaş grubunda ele alan çalışmaların sayısı özellikle ülkemizde yok denecek kadar az olmuştur. Bu bağlamda bu çalışmanın amacı, beliren yetişkinlik döneminde yer alan bireylerde sosyodemografik değişkenler ile empati duygusunun yaşlılara yönelik tutum ile ilişkili olup olmadığını incelemektir.

Yöntem

Örneklem ve İşlem

Araştırmanın evrenini beliren yetişkinlik döneminde yer alan 18-25 yaş arası bireyler, örneklemini ise söz konusu yaş grubunda yer alan ve bir kamu üniversitesinde lisans düzeyinde öğrenim görmekte olan bireyler oluşturmaktadır. Araştırmaya dahil edilen katılımcıların özellikleri 'Bulgular' bölümünde verilmiştir. Araştırma için gerekli etik kurul izni 28.11.2019 tarihinde 'Ege Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu'ndan alınmıştır (Protokol numarası = 15/07, 414). Bir sonraki aşamada ise, hocasının uygun gördüğü derslerde, dersler başlamadan önce bütün sınıfa araştırmanın neden ve nasıl yapılacağı hakkında bilgi verilmiş, katılımın gönüllülük esasına dayandığı ve isteyen katılımcının istediği anda ölçekleri doldurmayı bırakabilecekleri vurgulanmıştır. Ayrıca, bilgilerin sadece araştırma için kullanılacağına dair katılımcılara güvence verilmiştir. Gönüllü katılımcılara uygulamaya başlamadan önce 'Bilgilendirilmiş Onam Formu' dağıtılmış ve bütün katılımcılardan gerekli onamlar alınmıştır. Bütün ölçekler tek oturum ile uygulanmış, yaklaşık 20

dakika sürmüştür. Öğrencilerden gelebilecek soruları yanıtlamak için araştırmacı(lar) söz konusu ölçeklerin doldurulduğu sırada sınıfta beklemiştir.

Ölçekler

Demografik Bilgi Formu

Katılımcıların yaşı, cinsiyeti, nerede kaldıkları, çocukluğunda dede ya da nenelerinden bakıp alıp almadıkları ve aile yapısı gibi bilgileri elde etmek amacıyla demografik bilgi formu kullanılmıştır. Bu soruların tamamı katılımcıların kendi bildirimlerine dayalı (self-report) olarak birer soru ile ölçülmüştür.

Kişilerarası Tepkisellik Ölçeği

Davis (1980) tarafından geliştirilen bu ölçek toplam 28 maddeden oluşmaktadır. Ölçek '1 = Beni hiç tanımlamıyorum' ile '5 = Beni çok iyi tanımlıyorum' arasında değişen 5 derecelendirme noktasına sahip Likert tipi bir ölçektir. Ölçekte her biri 7 madde ile değerlendirilen 'fantezi', 'perspektif alma', 'empatik düşünce' ve 'kişisel rahatsızlık' olmak üzere dört alt boyut bulunmaktadır. Alınan yüksek puan söz konusu alt boyut becerisinin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Ölçeğin Türkçe formunun psikometrik özellikleri Akça (2014) tarafından incelenmiş ve yeterli psikometrik özelliklere sahip olduğu belirtilmiştir. Akça (2014) ölçeğin 'fantezi', 'perspektif alma', 'empatik düşünce' ve 'kişisel rahatsızlık' alt boyutları için Cronbach's alpha iç tutarlılık değerlerinin sırasıyla 0.81, 0.82, 0.70 ve 0.62 olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada ise Cronbach's alpha iç tutarlılık değerleri 'fantezi' için 0.81, 'perspektif alma' için 0.77, 'empatik düşünce' için 0.79 ve son olarak 'kişisel rahatsızlık' için 0.78 olarak bulunmuştur.

Kogan Yaşlılara Yönelik Tutum Ölçeği

Yaşlı bireylere olan tutumu değerlendirmek amacıyla Kogan (1961) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 17 olumsuz, 17 olumlu olmak üzere toplam 34 madde içermektedir. Maddeleri '1 = Kesinlikle katılmıyorum', '6 = Kesinlikle katılıyorum' olmak üzere altı derecelendirme noktasında değişen Likert tipi bir ölçektir. Ölçekten alınabilecek puan aralığı 34 ile 204 arasında değişmekte olup alınan yüksek puan bireyin yaşlılara yönelik olumlu bir tutuma sahip olduğuna işaret etmektedir. Ölçeğin Türkçe formunun güvenilirlik ve geçerlik çalışması Erdemir ve arkadaşları (2011) tarafından yapılmış ve Cronbach's alpha iç tutarlılık katsayısının 0.84 olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmada Cronbach's alpha iç tutarlılık katsayısı 0.79 olarak bulunmuştur.

İstatistiksel Analiz

Analizlere geçmeden önce bütün veri normallik varsayımları ve kayıp veriler açısından incelenmiştir (Tabachnick ve Fidell 2013). Araştırmayı yarıda bırakan 6, verileri tekli (univariate) ve/veya çoklu (multivariate) aşırı ve uç değer (outlier) olarak belirlenen 3 katılımcı veriden çıkarılmış ve bütün analizler 143 katılımcının yanıtları üzerinden değerlendirilmiştir. Yaşlılara yönelik tutumlar ile ilişkili değişkenlerin belirlenmesinde Pearson korelasyon analizi ile birlikte bağımsız örneklerde *t* test ve tek yönlü ANOVA analizi yapılmıştır. Tek yönlü ANOVA analizinde anlamlı bir farklılığın elde edilmesi durumunda grupları arası

farkın belirlenmesinde varyans homojenliği göz önüne alınarak Tukey ya da Games-Howell Post-Hoc testler yapılmıştır. Yaşlılara yönelik tutum puanını yordayan değişkenleri belirlemek amacıyla hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Bütün analizlerde 'SPSS.25' ve 'R (3.3.2)' programları kullanılmıştır.

Bulgular

Araştırmaya yaş aralığı 18 ile 24 arasında değişen (*Ort.* = 19.76 *SS.* = 1.37) ve 111'i (%77.6) kadın olan toplam 143 beliren yetişkin dahil edilmiştir. Katılımcıların 76'sı (%53.1) şu anda yurttan kaldığını ve 116'sı (%81.1) aile yapısının çekirdek aile olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların 97'si (%67.8) bekâr olduğunu ya da partneri olmadığını, 58'i (%40.6) çocukluğunda dede ya da nenelerinden bakım aldığını ve 89'u (%62.2) ailesinde yaşlı bir birey olmadığını belirtmiştir. 'Gelecekte yaşlı bir birey ile birlikte yaşamak ister misiniz?' sorusuna 79 (%55.2) katılımcı 'fikrim yok', 53 (%37.1) katılımcı 'hayır', 11 (%7.7) katılımcı ise 'evet' yanıtını vermiştir. Araştırmaya dâhil edilen katılımcıların sosyodemografik özellikleri detaylı olarak Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1'de gösterildiği gibi, kadınların yaşlılara yönelik tutum puanının (*Ort.* = 121.22, *SS.* = 13.75), erkeklere göre (*Ort.* = 115.50, *SS.* = 16.06) anlamlı olarak daha yüksek olduğu bulunmuştur $t(141) = 1.993, p = .048$. Ayrıca, yaşlılara yönelik tutum puanlarının katılımcıların gelecekte yaşlı bir birey ile yaşama isteğine göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür $F(2, 140) = 15.437, p < .001$. Games-Howell testi kullanılarak yapılan Post-Hoc analizi, gelecekte yaşlı bir birey ile yaşamak istediğini belirten katılımcıların puan ortalamasının (*Ort.* = 134.64, *SS.* = 13.19), yaşamak istemeyen katılımcılardan (*Ort.* = 113.11, *SS.* = 15.39) daha yüksek olduğunu göstermiştir ($p = .001$). Elde edilen bu bulgulara karşın yaşlılara yönelik tutum puanının Tablo 1'de gösterilen diğer değişkenlere göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı bulunmuştur ($p > .05$).

Araştırma kapsamında ele alınan değişkenler arasındaki korelasyon katsayıları ise Tablo 2'de detaylı olarak gösterilmiştir. Tablo 2'de gösterildiği gibi, yaşlılara yönelik tutum ile perspektif alma ($r = 0.195, p = .019$) ve empatik düşünce ($r = 0.337, p < .001$) arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunurken, fantezi ($r = 0.098, p = .243$) ve kişisel rahatsızlık ($r = 0.101, p = .229$) arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Tablo 3'te ise hiyerarşik regresyon analizine ilişkin elde edilen bulgular gösterilmiştir. İlk aşamada 'cinsiyet' ve 'gelecekte yaşlı ile birlikte yaşama isteği' modele kontrol değişkenleri olarak girilmiş ve her iki değişkenin de yaşlılara yönelik tutum puanını anlamlı olarak yordadığı $F(3, 139) = 12.59, p < .001$ ve varyansın %21'ini açıkladığı bulunmuştur. İkinci aşamada, modele 'perspektif alma' ve 'empatik düşünce' eklendiğinde ise model anlamlı olarak daha iyi hale gelmektedir $F(5, 137) = 9.97, p < .001$ ve her iki değişkenin birlikte varyansın %5'ini açıkladığı bulunmuştur. Ayrıca, ikinci aşamada modele eklenen 'perspektif alma'nın yaşlılara yönelik tutum puanını anlamlı bir şekilde yordamazken ($\beta = 0.07, p = .457$), 'empatik düşünce'nin anlamlı bir şekilde yordadığı bulunmuştur ($\beta = 0.20, p = .038$).

Tartışma

Ülkemizde yürütülen bazı araştırmalarda kadınların erkeklere göre yaşlılara karşı daha olumlu bir tutuma sahip oldukları belirtilmiş ve bu bulgu kültürel değerlere atfedilerek sosyal rollere (erkeklerin ailenin geçimini sağlayan kişi olarak kabul edilirken, bakım rollerinin genellikle kadınlara atfedilmesine) bağlanmıştır

(Ayoğlu ve ark. 2014, Türgay ve ark. 2015). Bu çalışmalar ile tutarlı olarak bizim çalışmamızda da kadınların erkeklere göre yaşlı bireylere karşı daha olumlu tutuma sahip oldukları bulunmuştur. Bu bulgu hem erkek hem de kadınların geleneksel cinsiyet rollerini içselleştirdiğine işaret etmekle birlikte, farklı ülkelerde yapılan araştırmalarda da aynı sonuçların elde edilmiş olması (Lambrinou ve ark. 2009, Fita ve ark. 2021, López-Hernández ve ark. 2021) kültürel değerlerden çok kadınların öz denetim/

Tablo 1. Katılımcıların yaşlılara yönelik tutumları ile ilişkili değişkenlerin belirlenmesi

	n	Ort.	S.	t / F	p
Cinsiyet				1,993	,048
Kadın	111	121,22	13,75		
Erkek	32	115,50	16,06		
Medeni durum				-,419	,676
Bekâr veya partneri yok	97	119,59	14,56		
Evli veya partneri var	46	120,67	14,32		
Çocukluk döneminde dede veya nenelerden bakım alma durumu*				-1,225	,223
Hayır	85	118,72	15,24		
Evet	58	121,72	13,11		
Ailede yaşlı bir bireyin olma durumu				-1,020	,309
Hayır	89	118,98	15,70		
Evet	54	121,52	12,06		
Gelecekte yaşlı bir birey ile yaşama isteği				15,437	<,001
Hayır	53	113,11	15,39		
Evet	11	134,64	13,19		
Fikrim yok	79	122,47	11,44		
Şu an kalınan yer				1,004	,393
Yurt	76	119,05	15,08		
Arkadaşlarla birlikte evde	27	119,44	12,07		
Aile ile birlikte evde	32	123,53	15,88		
Diğer**	8	115,63	6,72		
Aile yapısı				,044	,957
Çekirdek aile	116	119,92	14,95		
Geniş aile	11	119,00	10,86		
Tek ebeveynli aile	16	120,69	13,46		

*Katılımcıların kendi bildirimlerine dayalı (self-report) olarak ölçülmüştür. **Yalnız ve akraba yanı gibi seçenekleri içermektedir.

Tablo 2. Yaş, yaşlılara yönelik tutum ve empatinin alt boyutları arasındaki ilişkilere ait korelasyon katsayıları

	Ort.	SS.	1	2	3	4	5	6
1. Yaş	19,76	1,37	-					
2. Kogan puanı	119,94	14,44	,083	-				
3. Fantezi	26,71	5,14	-,157	,098	-			
4. Perspektif alma	25,22	4,70	-,058	,195*	,237**	-		
5. Empatik düşünce	27,52	4,69	-,059	,337***	,331***	,530***	-	
6. Kişisel rahatsızlık	23,68	5,27	-,148	,101	,308***	-,054	,482***	-

*p<,05, **p<,01, ***p<,001

Tablo 3. Yaşlılara yönelik tutumu yordayan değişkenlerin belirlenmesine yönelik yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonuçları

Değişken	B	%95 GA		SE B	β	R ²	ΔR^2
		AL	ÜL				
Aşama 1						,21	,21***
Sabit	114,80	111,03	118,58	1,91			
Cinsiyet ^a	-6,40*	-11,63	-1,16	2,65	-,19*		
Yaşlı ile yaşama isteği (ref.=Hayır) ^b							
Evet	22,74***	14,20	31,28	4,32	,42***		
Fikrim yok	8,72***	4,14	13,29	2,31	,30***		
Aşama 2						,27	,05**
Sabit	92,99	78,76	107,21	7,19			
Cinsiyet ^a	-4,33	-9,88	1,21	2,80	-,13		
Yaşlı ile yaşama isteği (ref.=Hayır) ^b							
Evet	20,91***	12,50	29,32	4,25	,39***		
Fikrim yok	7,61**	3,09	12,13	2,28	,26**		
Perspektif alma	,20	-,34	,75	,27	,07		
Empatik düşünce	,62*	,03	1,20	,29	,20*		

Not. GA = Güven Aralığı; AL = Alt Limit; ÜL = Üst Limit. a0 = Kadın, 1= Erkek. bHayır referans değer alınarak kukla (dummy) değişken olarak girilmiştir.
*p < .05. **p < .01. ***p < .001.

sorumluluk gibi kişilik özelliklerinden veya empati duygusunun daha yüksek olmasından da kaynaklanmış olabilir.

Son zamanlarda hemşirelik öğrencilerinde yapılan farklı araştırmalarda empatik düşünce ile yaşlılara yönelik tutum ve ayrımcılık arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Yao ve ark. 2021, Serin ve Tülüce 2021). Martínez-Arnau ve arkadaşları (2022) geniş kapsamlı bir meta analiz çalışmasında empati duygusunu içeren müdahale tekniklerinin yaşlılara yönelik olumlu tutumu artırmada en etkili müdahale yöntemleri olduğunu belirterek empatinin rolüne vurgu yapmıştır. Bütün bu bulgular ile tutarlı olarak, bu çalışmada da cinsiyet ve gelecekte yaşlılarla birlikte yaşam isteği kontrol edildiğinde empatik düşüncenin yaşlılara yönelik tutumu pozitif yönde yordadığı bulunmuştur. Bu bakımdan yüksek empati duygusuna sahip olmanın yaşlılara yönelik olumlu tutumları şekillendirmede önemli bir faktör olduğu ortaya konmuştur. Bu nedenle özellikle empatinin öğretilebilir bir beceri olduğu göz önüne alındığında (Gholamzadeh ve ark. 2018) empati ile ilgili hem kuramsal hem de uygulamaya yönelik derslerin eğitim sistemine dahil edilmesinin yaşlılara yönelik olumlu tutumu artırmada etkili olacağı düşünülmektedir.

Ghimire ve arkadaşları (2019) Nepal'de yürüttükleri bir çalışmada yaşlılara karşı tutum ile ilişkili bir dizi değişkene odaklanmış ve yaşlılara yönelik tutum puanlarının aile türüne göre farklılaşmadığını belirtmiştir. Benzer bir bulgu ülkemizde Elbi ve arkadaşları (2015) tarafından tıp fakültesi öğrencilerinin dahil edildiği bir çalışmada ortaya konmuş ve çekirdek, geniş ve diğer olmak üzere üç farklı gruba ayrılarak ölçülen aile yapısı ile yaşlılara yönelik tutum arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirtilmiştir. Yine ülkemizde benzer bir araştırma hemşirelik

öğrencilerinde yürütülmüş ve aile yapısına göre yaşlılara yönelik tutum puanlarının değişmediği bulunmuştur (Darling ve ark. 2018). Bu çalışmada da benzer olarak yaşlılara yönelik tutum puanının aile türüne göre anlamlı olarak farklılaşmadığı görülmüştür. Farklı çalışmalardan elde edilen bu tutarlı bulgu, ülkemizde yaşlılara yönelik tutumun aileden çok toplum veya bireysel düzeyde öğrenildiğine işaret etmekle birlikte bir yandan da ekonomik zorluklar, sanayileşmenin neden olduğu hızlı iç göç, kadınların çalışma yaşamına katılımı gibi birçok nedenden dolayı aile yapısının değişmesinden kaynaklanmış olabilir.

Her ne kadar son yıllarda görece değişmiş olmakla birlikte geleneksel olarak kültürümüzde, yaşlılar aile içinde rehberlik kaynağı olarak görülerek güçlü kişiler olarak kabul edilir ve çocuklardan ebeveynlerinin bakımlarını üstlenmesi beklenir. Bu araştırmada beklendiği bir bulgu olarak gelecekte yaşlı bir birey ile yaşamak istediğini belirten katılımcıların birlikte yaşamak istemediğini belirtenlere göre yaşlılara karşı daha olumlu tutuma sahip oldukları bulunmuştur. Bu bulgu ülkemizde yapılan Güven ve arkadaşlarının (2012) araştırması ile tutarlı olmakla birlikte, gelecek araştırmaların boylamsal ve deneysel yöntemler kullanarak yaşlılara yönelik olumlu tutumun mu yaşlılar ile yaşama isteğine yol açtığı ya da tam tersi olarak yaşlılar ile yaşama isteğinin mi yaşlılara yönelik tutum üzerinde etkili olduğu açığa çıkarılmalıdır.

Liu ve arkadaşları (2013) yaşlılara yönelik tutumlar ile ilişkili değişkenleri inceledikleri bir derleme çalışmasında 11 çalışmanın 8'inde yaş ile yaşlılara yönelik tutum arasında pozitif bir ilişki bulunmadığını belirtmiştir. Buna karşın Ürdün'de hemşirelik öğrencilerinde yapılan bir çalışmada yaş arttıkça yaşlı bireylere karşı olumlu tutumun arttığı öne sürülmüştür (Hweidi ve

Al-Obeisat 2006). Liu ve arkadaşlarının (2013) çalışmasında belirtilen çalışmalarla tutarlı olarak bu çalışmada yaş ile tutum arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Elde edilen bu sonuç katılımcıların yaş aralığının çok dar olması ve aynı zamanda standart sapmanın çok düşük olmasından kaynaklanmış olabilir. Bu kadar dar bir yaş aralığındaki katılımcıların yaşlılara yönelik tutumlarının değişmemesi açıkçası beklendiği bir sonuçtur.

Zampieron ve arkadaşlarının (2012) 12 farklı ülkeden binin üzerindeki katılımcıyı dahil ettikleri bir çalışmada ailesinde yaşlı bir üye olan bireylerin olmayanlara göre yaşlılara yönelik daha olumlu tutum gösterdikleri bulunmuştur. Benzer bir bulgu ülkemizde yapılan bir çalışmada da belirtilmiş ve yaşlı bir yakını olan katılımcılar olmayanlara göre yaşlılara yönelik daha olumlu tutum göstermişlerdir (Türgay ve ark. 2015). Açıkçası bu çalışmalar ile benzer olarak ailede yaşlı bir birey olan katılımcıların yaşlılarla daha fazla iletişim kurması ve bu şekilde yaşlılarla ilgili stereotiplerin ve mitlerin kırılmasından dolayı daha olumlu tutum geliştirmeleri beklense de böyle bir sonuç elde edilmemiştir. Elde edilen bu bulgu, yaşlılar ile kan bağıının veya daha sık iletişim kurmanın tutumları etkilemediğini göstermektedir ve gelecek araştırmalarda potansiyel bu ilişkinin hangi bağlamlarda gerçekleştiği ortaya çıkarılabilir.

Bu çalışma daha önce yürütülen araştırmaları bir adım daha ileriye taşıyarak beliren yetişkinlik gibi spesifik bir örneklem grubunda cinsiyet ve yaşlı bir birey ile yaşama isteği kontrol edildiğinde bile empatik düşüncenin yaşlılara yönelik tutumu anlamlı bir şekilde yordadığını ortaya koymuştur. Bununla birlikte göz önüne alınması gereken bazı sınırlılıklara sahiptir. Birincisi, araştırmada kesitsel bir yöntem kullanılması nedeniyle ele alınan değişkenler arasında neden sonuç ilişkisi çıkarılmamalıdır. İkinci olarak, bu çalışmada bağımsız değişkenler olarak sosyodemografik özellikler ve empati gibi sınırlı sayıda değişken alınmıştır, gelecek çalışmalarda kişilik özellikleri gibi daha fazla sayıda faktörün yaşlılara yönelik tutumlar üzerindeki etkisi ele alınabilir. Üçüncü olarak, gelecek araştırmalarda nicel ölçümlerle birlikte nitel yöntemlerin kullanılması beliren yetişkinlerin yaşlılara ne gibi anlamlar ve vasıflar yüklediği ile ilgili daha detaylı bulgular ortaya çıkarılabilir. Dördüncü olarak, örneklem grubu üniversite öğrencilerinden seçildiği için ruhsal özgeçmişlerine yönelik herhangi bir bilgi elde edilmemiştir ve örneklem bütün beliren yetişkinleri temsil etmemektedir, bu nedenle gelecek araştırmalar farklı bağlamlarda yaşamlarını sürdüren katılımcılar ile yürütülebilir. Son olarak, yaşlılara yönelik tutumun ülke ve kıtalara göre farklılık gösterdiği göz önüne alındığında (Zampieron ve ark. 2012) gelecek araştırmaların kültürlerarası karşılaştırmayı içerecek şekilde yürütülmesi oldukça önemlidir.

Sonuç

Sonuç olarak, beliren yetişkinlik döneminde yer alan bir grup üniversite öğrencisinin dahil edildiği bu çalışmanın sonuçları gelecekte yaşlı bir birey ile yaşama isteğinin ve kadın olmanın yaşlılara yönelik olumlu tutum ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Bununla birlikte bu çalışma daha da önemli ve yeni bir bulgu olarak cinsiyet ve yaşlı bir birey ile yaşama isteği istatistiksel

olarak kontrol edildiğinde bile empatik düşüncenin yaşlılara yönelik tutumu pozitif yönde yordadığını ortaya çıkarmıştır.

Kaynaklar

- Akça E (2014) Personality and cultural predictors of the quiet ego: Comparing Turkey and the United States (Yüksek lisans tezi). Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Altmann TK (2008) Attitude: a concept analysis. *Nurs Forum*, 43:144-150.
- Arnett JJ (2010) Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *Am Psychol*, 55:469-480.
- Ayoğlu FN, Kulakçı H, Ayyıldız TK, Aslan GK, Veren F (2014) Attitudes of Turkish nursing and medical students toward elderly people. *J Transcult Nurs*, 25:241-248.
- Bamakan MZ, Nasiriani K, Madadzadeh F, Keshmiri F (2021) Effect of an aged wearing suit on nursing student's knowledge and attitude. *BMC Nurs*, 20:145.
- Chu L, Lay JC, Tsang VHL, Fung HH (2020) Attitudes toward aging: a glance back at research developments over the past 75 years. *J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci*, 75:1125-1129.
- Darling R, Sendir M, Atav S, Buyukyılmaz F (2018) Undergraduate nursing students and the elderly: an assessment of attitudes in a Turkish university. *Gerontol Geriatr Educ*, 39:283-294.
- Davis MH (1980) A multidimensional approach to individual differences in empathy. *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology*, 10:85.
- Elbi H, Altan S, Rahman S, Özyurt CB, Şahin S, Çam FS (2015) The attitudes of medical students toward the elderly. *Turk Geriatri Derg*, 18:299-304.
- Erdemir F, Kav S, Citak EA, Hanoglu Z, Karahan AA (2011) Turkish version of Kogan's attitude toward older people (KAOP) scale: Reliability and validity assessment. *Arch Gerontol Geriatr*, 52:162-165.
- Fita F, Mekonnen HS, Endalew HL, Azagew AW (2021) Knowledge, attitude, and associated factors towards older people care among nurses working at public hospitals in West Shoa zone, Oromia region, Ethiopia. *BMC Nurs*, 20:248.
- Ghimire S, Shrestha N, Callahan KE, Nath D, Baral BK, Lekhak N, et al. (2019) Undergraduate nursing students' knowledge of aging, attitudes toward and perceptions of working with older adults in Kathmandu Nepal. *Int J Nurs Sci*, 6:204-210.
- Gholamzadeh S, Khastavaneh M, Khademian Z, Ghadakpour S (2018) The effects of empathy skills training on nursing students' empathy and attitudes toward elderly people. *BMC Med Educ*, 18:198.
- Güven Ş, Muz GU, Ertürk NE (2012) The attitudes of university students towards elderly discrimination and the relation of these attitudes with some variables. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 15:99-105.
- Hweidi IM, Al-Obeisat SM (2006) Jordanian nursing students' attitudes toward the elderly. *Nurse Educ Today*, 26:23-30.
- Kogan N (1961) Attitudes toward old people: the development of a scale and an examination of correlates. *J Abnorm Soc Psychol*, 62:44-54.
- Lambrinou E, Sourtzi P, Kalokerinou A, Lemonidou C (2009) Attitudes and knowledge of the Greek nursing students towards older people. *Nurse Educ Today*, 29:617-622.
- Lee YS (2009) Measures of student attitudes on aging. *Educ Gerontol*, 35:121-134.
- Liu YE, Norman IJ, While AE (2013) Nurses' attitudes towards older people: a systematic review. *Int J Nurs Stud*, 50:1271-1282.
- López-Hernández L, Martínez-Arnau FM, Castellano-Rioja E, Botella-Navas M, Pérez-Ros P (2021) Factors affecting attitudes towards older people in undergraduate nursing students. *Healthcare*, 9:1231.

Martínez-Arnau FM, López-Hernández L, Castellano-Rioja E, Botella-Navas M, Pérez-Ros P (2022) Interventions to improve attitudes toward older people in undergraduate health and social sciences students. A systematic review and meta-analysis. *Nurse Educ Today*, 110:105269.

Petty RE, Briñol P (2010) Attitude change. In *Advanced social psychology: The state of the science* (Eds RF Baumeister, EJ Finkel): 217–259. New York, Oxford University Press.

R Core Team (2020). R: A language and environment for statistical computing. R Foundation for Statistical Computing, Vienna, Austria.

Sağır D, Özkaptan BB (2016) Attitudes of nursing students towards older people with their empathic tendency in Sinop having the oldest population in Turkey. *Int J Adv Res*, 4:1138-1143.

Schüttengruber G, Stolz E, Lohrmann C, Kribernegg U, Halfens R, Großschädl F (2022) Attitudes towards older adults (80 years and older): a measurement with the ageing semantic differential-a cross-sectional study of Austrian students. *Int J Older People Nurs*, 17:e12430..

Serin EK, Tülüce D (2021) Determining nursing students' attitudes and empathic tendencies regarding aged discrimination. *Perspect Psychiatr Care*, 57:380-389.

Söderhamn O, Lindencrona C, Gustavsson SM (2001) Attitudes toward older people among nursing students and registered nurses in Sweden. *Nurse Educ Today*, 21:225-229.

Tabachnick BG, Fidell LS (2013) Cleaning up your Act: screening data prior to analysis. In *Using Multivariate Statistics*, 6th ed. (Eds Tabachnick BG, Fidell LS):60-117. New Jersey, Pearson Education.

TUIK (2021a) Türkiye İstatistik Kurumu Doğum İstatistikleri, 2020. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dogum-Istatistikleri-2020-37229>. (Access date:01.02.2022).

TUIK (2021b). Türkiye İstatistik Kurumu İstatistiklerle Yaşlılar, 2020. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Yaslilar-2020-37227>. (Access date:01.02.2022).

Tüργay AS, Şahin S, Aykar FŞ, Sari D, Badir A, Özer ZC (2015) Attitudes of Turkish nursing students toward elderly people. *Eur Geriatr Med*, 6:267-270.

United Nations (2019) World Population Prospects, 2019. <https://population.un.org/wpp/>. (Access date:01.02.2022).

Yao GY, Luo YY, Zhao ZM, Zhu B, Gao M (2021) The moderating role of empathy profiles in the relationship between knowledge about aging and attitudes toward older adults among nursing students. *Front Psychol*, 12:713271.

Zampieron A, Saraiva M, Corso M, Buja A (2012) An international survey on attitudes of renal nurses towards older people. *J Ren Care*, 38:213-221.

Zhang Y, Wang J, Zu Y, Hu Q (2021) Attitudes of chinese college students toward aging and living independently in the context of China's modernization: a qualitative study. *Front Psychol*, 2:1798.